DİL, BELLEK VE SİYASET: 1896 OSMANLI BANKASI BASKINI, AGOS ÇERÇEVESİ VE DÖNEMİN ERMENİ BASINININ TANIKLIĞI

Hazel ÇAĞAN ELBİR

Analist

Analiz No : 2026 / 37

02.09.2026

İstanbulda yayımlanan *Agos* gazetesinin 27 Ağustos 2026 tarihli Ermeni devrimcilerin isyanı: Osmanlı Bankası baskını başlıklı haberi, 26 Ağustos 1896da Taşnaksütyun (Ermeni Devrimci Federasyonu, ARF) mensuplarının Osmanlı Bankası merkezini silah ve patlayıcıyla basmasını Ermeni devrimcilerin isyanı olarak adlandırmaktadır. Eylemin amacı, makaleye göre, Avrupa sermayesine mesaj vermek ve Anadoludaki katliamları dünyaya duyurmaktır. Failler devrimcidir; banka uluslararası bir sahne, sonrasındaki sivil şiddet ise eylemin trajik bedelidir[1].

Bu çerçeve, eylemi ahlaki olarak millî uyanış içine yerleştirir. Oysa aynı olay, hem arşiv belgelerinde hem de dönemin İstanbul Ermeni basınının kendi iç tartışmasında çok daha farklı okunmuştur. Hülya Eraslanın Ermeni Araştırmaları dergisinin 58. sayısında yayımlanan Ermeni Basını ve Osmanlı Bankası Baskını (1896): *Ceride-i Şarkiye* ve *İravunk* Gazeteleri Arasındaki Vazife-i Sadakat ve Vazife-i İhanet Tartışması başlıklı makalesi, Agosun 2026daki dilini doğrudan çürütür[2].

Eylemin Niteliği: İsyan Değil, Planlı Tedhiş ve Daha Büyük Bir Operasyonun Vitrini

Eraslanın tespitine göre baskını düzenleyen Taşnak Komitesi, şehrin en ünlü binası ve mali merkezi olan Osmanlı Bankasını ele geçirerek iki hedef gütmüştür: Avrupa devletlerini Ermeni sorununa aktif müdahaleye zorlamak ve çok parçalı İstanbul Ermeni cemaatini yürütülen mücadele karşısında heyecanlandırıp ayaklandırmak, böylece bağımsız Ermenistan çabasına yedeklemektir[3]. Bu, savunma refleksi değil, siyasal şantajdır.

Olay 26 Ağustos 1896 öğleden sonra, 26 kişilik bir grup tarafından gerçekleştirilmiştir. Aktif isimler Karekin Pastırmacıyan (Armen Garo), Hayk Tiryakiyan ve Papken Suni (Bedros Paryan)dir. Çok sayıda dinamit, bomba ve revolver kullanılmış, yaklaşık 140 banka çalışanı

rehin alınmıştır. Banka çalışanları ve hizmetlileri arasında dört ölü, sekiz yaralı; eylemciler arasında dört ölü, altı yaralı vardır[4]. Osmanlı hükümeti, daha büyük kaybı göze alamayarak yabancı aracılar üzerinden eylemcilerin ertesi gün Marsilyaya çıkarılmasını kabul etmiştir. Bu da eylemin yerel isyan değil, Avrupa sermayesini ve elçilikleri rehin alan bir uluslararası kriz üretme operasyonu olduğunu gösterir.

Daha kritik olan nokta şudur: Eraslan, banka baskınının tekil bir isyan anı olmadığını, büyük planın vitrini olarak tasarlandığına işaret etmektedir. Baskından önce ilk karışıklıklar Samatyada başlamış; ardından Beyoğlu, Fındıklı, Galatada Boğazkesen, Bahçekapısı, Tahtakale, Karagümrük, Eyüp, Fener, Şehzadebaşı, Şehremini, Kasımpaşa ve Hasköye yayılmış, olaylar iki gün sürmüştür[5]. Agos metni, eylemi neredeyse yalnızca banka salonundaki siyasi mesaja indirgemektedir. Eraslanın belgelediği tablo ise eşzamanlı mahalle saldırılarını içeren örgütlü bir tedhiş zinciridir.

Eraslanın sonucu nettir: Kapitalist piyasayı düzenleyen, Osmanlı devlet maliyesini yöneten bankayı işgal girişimi Ermeni komitacıların bekledikleri sonuçları yaratmasa da etkili olmuş; Avrupa kamuoyunun gündemini yoğun bir biçimde meşgul etmiş, insani sonuçları açısından da binlerce cana mal olmuştur[6]. Komiteciler açısından eylem başarısızdır; fakat Osmanlı Devleti ile büyük güçler arasında kriz çıkarmış, İstanbul Ermeni cemaatinin iktisadi ve toplumsal düzenini bozmuştur[7].

Bu olgusal çerçeve, *Agos*un devrimci isyan başlığını geçersiz kılar. İsyan, bir halkın kitlesel ayaklanmasıdır. Burada ise küçük bir komite, yabancı sermayeli bir bankayı ve şehrin mahallelerini silahla hedef almış, ardından kendi cemaatinin de ağır bedel ödediği bir şiddet sarmalı üretmiştir.

Asıl Çürütme: 1896nın İstanbul Ermeni Gazetesi, 2026nın Agosundan Daha Temkinlidir

*Agos*un en zayıf noktası tarihsel değil, iç Ermeni tartışmasının unutulmasıdır. Eraslanın makalesinin özgün katkısı burada dikkat çekmektedir.

İstanbulda Ermeni harfli Türkçe yayımlanan *Ceride-i Şarkiye*, baskın günü olaya yer vermemiş; ardından suskun kalmış, yirmi gün sonra ise Ermeni toplumuna sükûnet ve Osmanlı yönetimine sadakat tavsiye etmiştir. 3 Eylül 1896daki Necat Sadakattir yazısı ve 18 Eylüldeki Vazife-i Sadakat başlığı bu hattın özetidir[8]. Gazeteye göre dik başlılığın olduğu yerde refah olmaz; sadakat olmayan bir hanede bahtiyarlık tasavvur olunamaz. Siyasette sadakatin en önemli kısmı heyeti içtimaiyenin intizamına hizmet eder. Ermeni milleti Devlet-i Âliyye-i Osmâniyyenin taht-ı tebaiyetinde altı yüz yıldır emniyet ve refah bulmuştur. Bu düzeni çekemeyenler, tesvilât-ı ebleh-firîbâne ile fesadı çıkarmış, milleti manen ve maddeten zarara uğratmıştır. Erbâb-ı fesâd hükümetin Ermenilere duyduğu emniyeti yok etmiş, milleti perişan etmeye girişmiştir. Bir grup cahil ve kötü niyetli Ermeni isyana kalkışmıştır[9].

Ceride-i Şarkiye, padişah □□□□□ ilişkisini baba □□□□□ ilişkisine benzetir: evladın babasını yabancılara şikâyet etmesini hiçbir baba kabul etmez; ecânipte ilticagâh arayan tebaaya

da sâdık nazarıyla bakılmayacağı aşikârdır. Başka bir değişle, 1896daki İstanbul Ermeni basınının liberal kanadı, banka baskınını kahramanlık değil, cemaati tehlikeye atan fesat olarak görmüştür[10].

Karşı kutup, Varnada çıkan ihtilalci *İravunk*tur. Sansürden uzak olduğu için Osmanlı hükümetini suçlamış, olayları basit bir banka baskınından çok bir ihtilal girişimi saymış, 1890lardan beri Anadolu ve İstanbuldaki komitacı şiddeti aynı sürekliliğe yerleştirmiştir[11]. *İravunk*, *Ceride-i Şarkiye*nin Vazife-i Sadakat yazısını Vazife-i İhanete çevirmekle itham etmektedir[12]. Yani daha 1896da Ermeni kamuoyu ikiye bölünmüştür: İstanbuldaki sadakat/sükûnet hattı ile sürgün/ihtilâl hattı.

*Agos*un 2026 başlığı, 1896nın İstanbul gazetesine değil, Varnadaki ihtilâl organına yakındır. Bu, ironik olduğu kadar analitik olarak da belirleyicidir. Çünkü *Agos*, Hrant Dink sonrası İstanbul Ermeni basınının diyalog ve birlikte yaşama iddiasını temsil eder. Oysa devrimcilerin isyanı dili, cemaatin 1896daki kendi temkinli kanadını siler; komitacı anlatıyı tek meşru bellek haline getirir. Eraslanın makalesinde vurguladığı gibi, İstanbul Ermenilerinin bir kısmı daha o gün eylemi cahil ve kötü niyetli bir kalkışma, milletin emniyetini yok eden fesat olarak tanımlamıştır. 130 yıl sonra aynı şehri paylaşan bir gazetenin bu iç tanıklığı yok sayması, bilimsel değil ideolojik bir tercihtir.

Agos Anlatısının Seçici Körlüğü

Agos haberi Armen Garonun sonraki mebusluğunu, Vandaki rolünü ve ABD temsilciliğini öne çıkarır; eylemi sesini duyurma vurgusuna bağlamaktadır[13]. Eraslan ise aynı şahısları Taşnakın silahlı kadrosu olarak konumlandırmakta ve eylemin cemaati ayaklandırma amacını açıkça ortaya koymaktadır[14]. Birinin parlamenter biyografisi, 1896daki rehine ve bomba operasyonunu isyan yapmaz.

Sonuç olarak, Eraslanın vurguladığı üzere komiteciler banka baskınından önceki olaylarda aradıklarını bulamamış, son eylemin yaratacağı etkiye inanmışlardır[15]. Hedef, Avrupa müdahalesidir; araç, başkentte kaos ve rehine krizidir. Sivil Ermenilerin ödediği bedel, bu stratejinin öngörülebilir sonucudur. Bunu söylemek mağduru suçlamak değil, siyasal şiddetin ahlaki muhasebesini yapmaktır.

Güncel Süreklilik: Paşinyan Hattı, Diaspora ve Terörist Melkonyan

*Agos*taki dil, yalnızca 1896 nostaljisi değildir. Nikol Paşinyan hükümetinin Türkiye ile önkoşulsuz normalleşme arayışı ve soykırımın silahlaştırılmasına girilmemesinin Ermenistanın yararına olduğu yönündeki açıklamaları, Taşnak geleneğini, Kocharyan □□□□□□□□□ kadrolarını ve diasporanın militan kanadını harekete geçirmişti[16]. ARF ve Diasporanın Paşinyan yönetimi karşısında duran bloğu, bellek siyasetini hem kimlik hem iktidar aracı olarak kullanmayı sürdürmektedir.

Aynı mitolojinin güncel taşıyıcısı Monte Melkonyandır. ASALA mensubiyeti, 31 Temmuz 1980 Atina saldırısında Galip Özmen ve 14 yaşındaki kızı Neslihan Özmenin öldürülmesine

bağlanması, 1986 Paris mahkûmiyeti[17] ve Karabağdaki komutanlığı, Ermenistanda ulusal kahraman ritüeline dönüştürülmüştür[18]. Adına askerî okul açılmış; 2026da gündeme gelen "Monte" filmi, Eğitim Bakanlığı ve Erivan Belediyesi desteğiyle sürdürülmüş, Savunma Bakanlığı ise askerî sahneler gerekçesiyle desteği çekmiştir[19]. 1896daki devrimci etiketi ile 1980lerdeki kahraman etiketi aynı işlevi görür: yasadışı şiddeti millî erdeme çevirmek.

Eraslanın 1896 basın ayrımı burada da geçerlidir. İstanbuldaki *Ceride-i Şarkiye* hattı, cemaatin güvenliği ve sadakat yükümlülüğü üzerinden konuşur. *İravunk* hattı ise hükümeti suçlar, eylemi ihtilal sayar. Bugünün diasporası ve muhalefeti ikinci hattı; Paşinyan yönetiminin yaklaşımı ise, eksik ve tartışmalı da olsa, birinci hattın jeopolitik versiyonunu temsil eder. *Agos*un tercihi, fiilen ikinci hattadır.

Sonuç

*Agos*un Ermeni devrimcilerin isyanı formülü, 1896 olayını tarihsel olarak yanlış sınıflandırır. Eraslanın Ermeni Araştırmaları çalışması üç bakımdan bunu çürütür. Birincisi, eylem Taşnakların Avrupayı zorlamak ve İstanbul Ermenilerini ayaklandırmak üzere tasarladığı planlı bir banka işgali ve şehir sathına yayılan tedhiştir; isyan değildir. İkincisi, beklenen siyasi sonucu vermemiş, buna karşılık binlerce cana ve cemaatin iktisadi çözülmesine sebep olmuştur. Üçüncüsü ve en önemlisi, dönemin İstanbul Ermeni gazetesi *Ceride-i Şarkiye*, failleri cahil, kötü niyetli ve erbâb-ı fesâd olarak görmüş, kurtuluşu sadakatte aramıştır; ihtilalci yüceltme ise *İravunk*a aittir.

Dolayısıyla *Agos*un 2026 yılında kaleme aldığı metin, İstanbul Ermeni tarihinin kendi içindeki itirazı silerek tek taraflı bir kahramanlık anlatısı kurmaktadır. Bunun özü, bilimsel tarih yazımı değil, Türkiye karşıtı bellek siyasetidir. Akıllara, 1896daki *Ceride-i Şarkiye*nin bile gördüğü gerçeği gelmektedir: silahlı komitenin mesajı, önce kendi cemaatinin emniyetini yok eder. Terörü millî romantizmle aklamak, ne 1896yı açıklar ne 2026daki normalleşmeyi mümkün kılar.

[1] Melike Karaosmanoğlu, Ermeni Devrimcilerin İsyanı: Osmanlı Baskını, *AGOS*, agos.com.tr, 27 Ağustos 2026, https://www.agos.com.tr/tr/haber/ermeni-devrimcilerin-isyani-osmanli-bankasi-baskini-41662.

[2] Hülya Eraslan, Ermeni Basını ve Osmanlı Bankası Baskını (1896): Ceride-i Şarkiye ve İravunk Gazeteleri Arasındaki Vazife-i Sadakat ve Vazife-i İhanet Tartışması, *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 58, 2017, s. 115, https://avim.org.tr/tr/Dergi/Ermeni-Arastirmalari/58/pdf.

[3] Eraslan, 2017, s. 115.

[4] Eraslan, 2017, s. 116–117.

[5] Eraslan, 2017, s. 122.

[6] Eraslan, 2017, s. 115.

[7] Eraslan, 2017, s. 120, 138.

[8] Eraslan, 2017, s. 126–127, 133.

[9] Eraslan, 2017, s. 126–127.

[10] Eraslan, 2017, s. 131.

[11] Eraslan, 2017, s. 138.

[12] Eraslan, 2017, s. 137.

[13] *Agos*, 27 Ağustos 2026.

[14] Eraslan, 2017, s. 115.

[15] Eraslan, 2017, s. 120.

[16] Erdogan Rejects Israels Armenian Genocide Move and Points to Gaza Deaths, *AP News*, apnews.com, 30 Haziran 2026, https://apnews.com/article/turkey-erdogan-dismisses-israel-genocide-move-979a00f8f30f68ceecb105b25eb1742d.

[17] *Le Monde*, 15 Aralık 1986.

[18] Hazel Çağan Elbir, Monte Melkonian ve Terörist Kimliği, *AVİM*, avim.org.tr, 29 Kasım 2024, https://avim.org.tr/tr/Yorum/MONTE-MELKONIAN-VE-TERORIST-KIMLIGI.

[19] Armenias Defence Ministry refuses to support film about terrorist Monte Melkonian, *Caliber*, caliber.az, 26 Ağustos 2026, 2026, https://caliber.az/en/post/armenia-s-defence-ministry-refuses-to-support-film-about-terrorist-monte-melkonian.

Yazar Hakkında :

Hazel Çağan-Elbir AVİM'de analist olarak çalışmaktadır. Çağan-Elbir, Atılım Üniversitesi Politik Ekonomi bölümünde doktora çalışmalarına devam etmektedir.

Atıfta bulunmak için: ELBİR, Hazel ÇAĞAN. 2026. "DİL, BELLEK VE SİYASET: 1896 OSMANLI BANKASI BASKINI, AGOS ÇERÇEVESİ VE DÖNEMİN ERMENİ BASININININ TANIKLIĞI." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2026 / 37. Eylül 02. Erişim Kasım 10, 2026. https://mail.avim.org.tr/tr/Analiz/DIL-BELLEK-VE-SIYASET-1896-OSMANLI-BANKASI-BASKINI-AGOS-CERCEVESI-VE-DONEMIN-ERMENI-BASININININ-TANIKLIGI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır